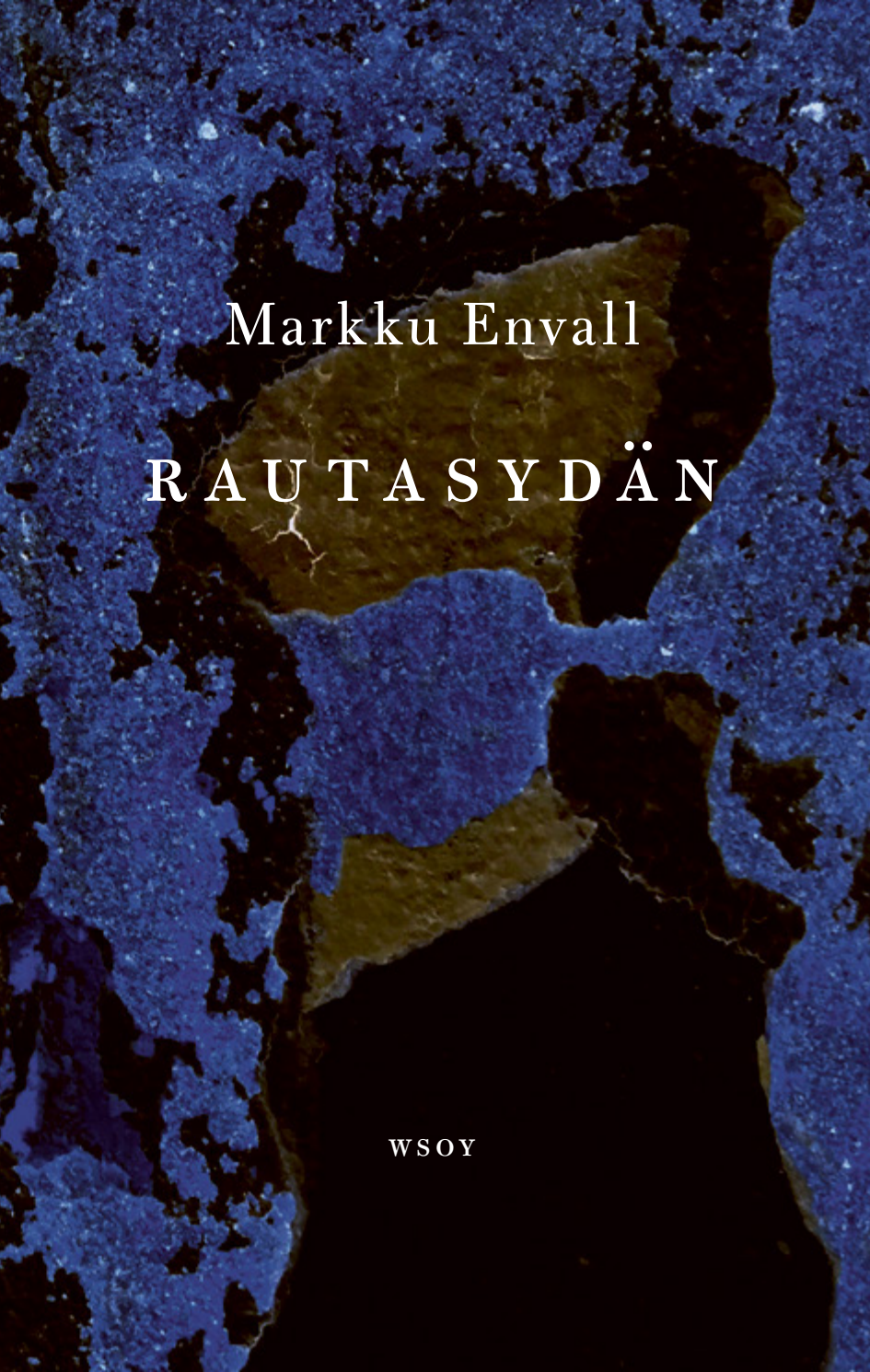


The background of the cover is an abstract composition of textures. It features a mottled blue field, possibly representing a sky or water, overlaid with dark, irregular shapes that look like ink splatters or shadows. A prominent, jagged, brownish-gold shape, resembling a piece of torn paper or a rock fragment, is positioned in the upper right quadrant. The overall effect is one of depth and mystery.

Markku Envall

RAUTASYDÄN

WSOY

Markku Envall
RAUTASYDÄN



WERNER SÖDERSTRÖM OSAKEYHTIÖ
HELSINKI



© MARKKU ENVALL JA WSOY 2022

ISBN 978-951-0-47663-5

PAINETTU EU:SSA

I

Mietintätuolini vieressä on kolme esinettä: pullonkorkki, männynkäpy ja puupalikka. Ne ovat tarjottimella, joka on köyhän miehen alttaripöytä. Vaikka ne eivät ole sakraali- tai rituaaliesineitä, ne ovat niiden sukuisessa käytössä. Ne kantavat merkityksiä, joita ulkopuoliset eivät näe.

Korkki on päivän ensimmäisen idean kuva. Ennen kuin otan sen, en saa niitä, jotka ovat sen takana. En saa viiniä, ennen kuin vedän korkin pullon suusta. En saa seuraavia ideoita, ennen kuin olen kirjoittanut ensimmäisen, vaikka se olisi kuinka heikko.

Käpy on luonnon tai Jumalan ylittämättömän muotoilutaidon kuva. Se on veistos, se näyttää kokonaiselta, katsoi sitä mistä sunnasta tahansa. Se avautuu ylöspäin, kohti taivasta. Se on jo päästänyt siemenet tuuleen. Sen kauneus on saavuttamaton esikuvani, kun muotoilen sanojen jonoja.

Puupalikan mitat ovat kymmenen kertaa kaksi kertaa kaksi senttimetriä. Se on laskennan yksikkö, jolla merkit- sen 50 ideaa. Se on määrä, joka on hallittavissa ja käsitet- tävissä. Almanakasta seuraan, minkä ajan kulloinkin vie kirjoittaa palikka täyteen.

Kaksi turvaa

Saadakseni ideoita minun on oltava turvassa. Rakennan olosuhteet, joissa mikään ei uhkaa. Vain siten kestan sen turvattomuuden, että joudun ideoiden armoille. Kun olen turvassa muulta, uskallan altistua niille. Ne uhkaavat helimiäni varmuuksia. Ne käyvät kimppuuni, ruhjovat jäseniäni, raapivat mieleni vereslihaa.

Siinä ne tekevät oikein, se on niiden tehtävä.

Niiltä olen turvassa vain kun en saa niitä. Toinen asia, että se turva on täynnä tyhjän tuskaa.

Etsitään tarinaa, henkilöhahmoja, heidän välisiään suhteita ja ristiriitoja, miljöön, ajan ja yhteiskunnan kuvausta.

Niitä etsitään *kirjasta*. Siitä on tullut romaanin synonyymi.

Romaanin tapahtumissa keskuksen on vallannut henk rikos. Dekkarin hegemonia ulottuu kaikkiin romaaneihin.

Romaani ja murha ovat kuin meriverkon painokiviä. Ne upottavat verkon, koska ovat siinä kiinni, vaikka painovoima vetää vain niitä.

»Et tiedä, poikani, kuinka vähällä järjellä maailmaa hallitaan.»

Sen peitoksi, hämäykseksi, on kehitetty erikois- ja ammattikielet, joita vain vihkiytyneet ymmärtävät. Ne ovat monimutkaisia tapoja sanoa yksinkertaisia asioita.

Axel Oxenstierna lausui ajatelmansa pojalleen latinaksi, siksikö ettei tämä aivan ymmärtäisi.

Luin kirjan. Tiesin että sen tekijä tulee samaan tapahtumaan. Päätin että puhun hänelle hänen kirjastaan. Suunnittelin senkin, mitä sanon.

En sanonut, mitään.

Opin että sanat sopivat tai eivät sovi, ne ovat kuin vaatteet päällä. Ellei oikeaa tilannetta ilmaannu, oikeita sanoja ei saa sanotuksi.

Ei puhuta ruumiin puolesta, puolustetaan ruumiillisuutta.

Ei sanota, tarkoitetaanko, että meillä on ruumis, vai että me olemme se.

Tämä kielipeli jatkaa edellisen, kumotun, dilemmaa. Muinoin vastaava sana oli henkisyys, eikä siitäkään täsmennetty, olimmeko me henkiä, vai oliko meillä tai meissä se.

Kerroin kirjoittavani romaania. Hän: Mikä sen aihe on? En ymmärtänyt kysymystä, en osannut vastata. Viikon mietittyäni sain pulman muotoon: Voiko elämä olla aihe?

Muistelin romaaneja, joiden aihe se näytti olevan.

Kysymys paljasti aikansa. Romaanista oli tullut historiallisen ja sosiaalisen reportaasin väline. Oikeita vastauksia olisivat olleet: kansalaissota tai talvisota, Rasputin tai Mannerheim, nämä muistin aina tarjoamat. Tai muslimit, veroparatiisit, pedofilia, nämä uudet, median syöttämät.

Vääriä olisivat olleet: tappio ja selviytyminen, turhuus ja tarkoitus, itsekkyyys ja rakkaus. Nämä jotka meillä on aina keskuudessamme.

Tyttäreni sinnitteli päiväkodin hiihtokilpailussa maaliin tahtoa tiristen. Sillä hän teki vaikutuksen opettajaan, joka kertoi minulle kilpailusta.

Kaksi vuosikymmentä myöhemmin opettaja tuli kadulla vastaan. Kerroin tyttärestäni, hänen opinnoistaan, ja tahdonvoimastaan, joka oli näkynyt hiihtokilpailussa. Opettaja kertoi, miksi se oli ollut hänellekin tärkeä kokemus. Hän oli saanut päiväkodin hiihtokilpailuun isänsä vanhat sukset, joissa ei ollut siteitä, vain mäystimet. Hän oli kaatuillut ja jäänyt muista jälkeen. Isä oli tullut pihalle, nostellut häntä pystyyn, puhdistanut lumia kasvoilta ja rohkaissut jatkamaan. Kun tyttö oli tullut maaliin paljon muita myöhemmin, hän oli kysynyt isältään:

- Voitinko minä? Mihin isä:
- Kyllä sinä voitit, itsesi.

Keski-ikäisenä tutkija-kriitikkona nojauduin englanninkielisiin kritiikin sanakirjoihin. Pidin pahana puutteena, ettei suomen kielellä ollut olemassa vastaavaa kirjaa. Minulla ei ollut, mihin vedota, kun käytin termejä itse, tai kun toiset käyttivät niitä mielestäni väärissä merkityksissä.

Kun Yrjö Hosiailuoman toimittamana vuonna 2003 ilmestyi *Kirjallisuuden sanakirja*, uskoin tilanteen korjautuneen.

Mutta sanastokin elää ajassa. Maailmansotien välisenä aikana kritiikki ylisti kirjallisen teoksen eheyttä. Lauri Viljanen kutsui Saima Harmajan runoutta »laadussaan *eheimmäksi* lyyrilliseksi elämäntyöksi, mitä Suomessa on kirjoitettu». Sittemmin arvotermiksi on tullut ehyen vastakohta: runoudessa on oltava särmää, asennetta, *rosoa*.

Eikä ollut arvattavissa, että kun laadukasta omakielistä opastusta kritiikin kieleen lopulta tuli tarjolle, oli jo alkanut kritiikin irtautuminen akateemisesta puhetavasta ja siirtyminen vapaaseen metaforakieleen. Nyt kirja-arvostelut kirjoitetaan sanastolla, jolla ei ole hauraintakaan yhteyttä termioppaan tarjontaan. Arvosteltava kirja voi olla »lystyä kyytiä», »kerralla hotkaistava herkkupala», »nyrkinisku lukijan naamaan», »vatsanpohjaa pompotteleva trippi» tai »pellolla peffalihakseille hyppytystä antava traktorajelu».

Paneelikeskustelussa yksi ihasteli Saima Harmajan rakkausrunojen aistivoimaa ja tunnehehkua. Toinen kommentoi: Se romanssin tapainen, josta ne kumpusivat, ei ollut paljon tyhjää suurempi; istuttiin sohvalla ja pidettiin toista kädestä.

Sattumalta olin ennen paneelia lukenut Søren Kierkegaardin teoksen *In vino veritas*. Se on Platonin *Pitojen* mallia seuraava puheiden kooste. Järjestyksessä kolmas puhuja, Victor Eremita, kehittää ajatusta, että nainen, jota mies ei saa, tekee miehestä äärettömän.

Oletan että Kierkegaard sovelsi tähän aritmetiikkaa. Kun mies saa naisen, hänet jaetaan naisella. Jos hän ei tätä saa, hänet jaetaan nollalla, mikä antaa tulokseksi äärettömän.

Kierkegaardin kirja ilmestyi 1845. Nyt mies ja nainen voidaan ja täytyykin sijoittaa myös toistensa paikalle.

Mies, jota nainen ei saa, tekee hänestä äärettömän – hyvän rakkauslyyyrikon.

Virkailija arkistoi asiakirjan. Mieli tekee jokseenkin saman. Teen teon, kohtaan ihmisen, sanon jotakin. Päivän ja viikon mittaan paitsi muistan passiivisesti myös muistelen aktiivisesti tapahtumaa, yhden tai muutaman kerran. Kysyn ja vastaan, miten se oikein meni. Arkistoin sen muistiini kansioihin.

Tämänkin tajuaa kirkkaimmin vastakohdan kautta. Olin kauan odotellut tilaisuutta kiittää ihailemaani suomentajaa. Kun hän kirjamessuilla käveli vastaani, sanoin hänelle tunnustukseni, joka tuli pitkän aikomisen hio-massa muodossa. Kun kohina ja kohtaamiset jatkuivat tauottomina, en saanut tilaisuutta tallettaa tapahtumaa. Noin viikon kuluttua säpsähdin mielen sisäiseen liikkahdukseen, tropismiini niin kuin Nathalie Sarraute olisi sanonut. Ensi kertaa muistin tapauksen, sitä tarkemmin arkistoin sen muistiini.

Ei hän ole kaupan kassa. Vangitset hänet, kun hänet siksi lokeroit. Hän on nyt siinä tehtävässä; mitä muuta hän on muulloin ja muualla, siitä et tiedä mitään. Aavistuksen saatat saada sanomalla hänelle jotain muutakin kuin tilanteen pakolliset fraasit.

Tulen kouluvierailulle, olen luvannut opettaa äidinkielen tunnilla kirjoittamista. En ole sopinut, tulenko luokkaan vai opettajainhuoneeseen, valitsen jälkimmäisen. Siellä puolittettu opettaja ottaa minut huostaansa ja selvittää, missä on luokka. Tunnin alkamista odotellessamme hän kyselee minusta. Minä en hänestä, kun ei ole kiinnostetta ja kun ajatukseni askartelevat pian alkavassa tehtävässä.

Kun seuraavalla viikolla tapaan hänet, hän kysyy, kuinka oppitunti meni. Vastaan että sitä on kysyttävä oppilailta. Sanani kuullessani kadun niiden tyylyttä. Miksi en turvaudu fraasiin: Hyvin, kiitos.

Katumustani lisää, että samana iltana opettajan kollega luonnehtii häntä: Fiksu, kuten monet, mutta myös hyvä ihminen, ja sitä ei voi sanoa monesta.

Minusta ei voi, kun en toisen hyvyttä näe, ennen kuin se väännetään eteeni rautalangasta.

Kun antipatia lähtee kasvamaan heti alussa, sitä on miltei ylivoimaista pysäyttää.

Työyhteisöön tulee uusi tekijä. Hänen ansionsa ovat kiistattomat ja karttavat nopeasti. Hän ei puhu pahaa muista, hän sopeutuu yhteisöön, saa ystäviä. Mutta jos hänen tapansa puhua tai elehtiä on outo, jos hänen hahmossaan jokin ärsyttää, vastatunne alkaa kasvaa ja yltyy pian inhoksi. Vika ei ole siinä, ettei negatiivisen kertymistä saisi pysähtymään, jos todella tahtois, vaan siinä ettei mitään sen suuntaista tahtoa lähde liikkeelle. Niin kaksi ihmistä ajautuvat eri mantereille ja menettävät toisensa lopullisesti.

Mies ajoi suojatietä ylittävän koulutytön kuoliaaksi Helsingin Huopalahdentiellä. Tapauksen mediakohu ja yleisösuuttumus kantoivat niin pitkälle, että paikalle rakennettiin alikulkutunneli.

Tapausten kausaalista yhteyttä on mahdoton todistaa, mutta emotionaalisesti se tuntuu aukottomalta.

Jos kuljettaja olisi ollut nainen ja yliajettu olisi ollut

poika, uhrimyytin täyttymys olisi ollut vajaampi ja tapauksen seuraukset vähäisemmät.

Tytön ja naisen uhriudessa on tehoa. Vielä kaikuvat pääkopassamme laulun sanat: »nuorukaiselle kuolla kuuluu». Neitokaiselle se ei kuulu.

Anne Frank on kivunnut kuuluisuudessa Hitlerin rinnalle. Hänestä lukiessa saattaa tuntua, että toinen maailmansota oli hänen ja diktaattorin välinen kaksintaistelu. Anne teki uroteon, jonka tekijäksi poikaa olisi vaikea kuvitella.

Yhteisö on kuin maha: mitä ei sulata, sen oksentaa.

Näin on yhteisön kannalta. Yksilön näkökulmasta tapahtuu toisin päin: ylösheitto tarkoittaa, että hän oli liian kova pala sulamaan niin pehmeään joukkoon.

Istuin junassa ja luin kirjaa. Takanani joku puhui puheliimeen. Hänen takanaan oli koppi kännykän käyttöä varten. Muutama kymmenen ihmistä istui äänekkään puheen alueella, noin puolet heistä luki. Voisin pyytää puhujaa siirtymään koppiin, mietin, mutta en tehnyt niin. En saanut tehdyksi, ei saanut kukaan muukaan. Teon sijasta ajattelin, että hän antaa minulle tilaisuuden harjoitella keskittymiskykyä. Ja että puhelu kuitenkin loppuu aivan kohta. Se ei loppunut, se jatkui tunnin. Enkä minä oppinut keskittymään, ajatukseni harhailivat kirjan ulkopuolella.

Käsittämättömän pitkämielisesti toteutamme oppia, ettei saa puuttua toisen toimintaan.

Jos karkotat sisäisen kyynikkosi, hän saattaa viedä älysi mennessään.

Parempi taktiikka on pitää hänet kurissa, kohtuudessa, karsinassa.

Käyttää hyväkseen, lypsää, riistää.

Tyttäreni oli menossa filosofian historian tenttiin. Opetin häntä keskustellen. Joistakin kohdista hän sanoi: Vaikka luen tämän kuinka monta kertaan, en vain ymmärrä, mitä se tarkoittaa. Vastasin ettei yliopistoa kiinnosta se, eikä se pääse käsiksikään siihen, mitä sinä ymmärrät. Sen on pakko tyytyä kykyysi toistaa tai muunnella sitä, mitä kurssikirjassa lukee.

Neuvoin häntä jäsentämään tämän eron Kantin ontologian avulla. Mitä sinä ymmärrät ja et ymmärrä, se on olio sinänsä, *das Ding an sich*; siihen ei edes professori ulotu. Hän kohtaa vain sen, mikä ilmenee, sen sanajonon jonka sinä kirjoitat tenttipaperiin. Enin mitä hän voi arvioida on sen jonon suhde kurssikirjan sanajonoihin.

Tyttäreni ymmärsi tämän, ja sen myötä yhden olennaisen asian yhden suuren filosofin ajattelusta, joten aivan heikoin eväin hän ei tenttiin lähtenyt.

Säästin toiseen kertaan ymmärtämisen etujen opettamisen. Joka ymmärtää, voi käyttää omia sanojaan; pelkkä toistaminen on paljon suuremman työn takana.

Minulla on kirjailija-ystävä, jolle olen aina ilmaissut sen arvostuksen ja ihailun, jota olen häntä kohtaan tuntenut. Mutta vain kerran olen sanonut hänelle: Pidän sinua itseäni parempana kirjailijana. Olin luullut, että tämä kuu-

lui suhteemme selviöihin. Ei se kuulunut, hän hämmästy sanomaani.

Että se oli hänelle uutinen, oli hyvä syy sanoa se.

Päinvastaista ei voi ilmaista, vain tuntea. Kun se on totta, anna sen ilmetä itsellesi, älä toiselle, ja sanoiksi älä sitä saata koskaan.

Muutos ei koske vain sitä joka muuttuu. Muuttaessaan kokonaisuutta muutos muuttaa myös muuttumattoman asemaa.

Jos kaikilla on keltainen paita, sulaudut joukkoon. Jos muut vaihtavat paitansa sinisiksi, he tekevät sinusta silmätikun.

Muutos toisaalla tuhoaa muuttumattoman pyrkimyksen pysyä muuttumattomana.

Muuttumaton ei muuta muuttujaa.

Muuttuva muuttaa muuttumatonta.

Puhuminen on vaikeampaa kuin kirjoittaminen, ja siitä jää likaisempi olo kuin kirjoittamisesta.

Nämä voi yhdistää kirjoittamalla puheen ja lukemalla sen paperista, mutta useimmissa tilaisuuksissa käytäntö tekee naurettavan vaikutuksen. Se on näytelmä, jossa pelkuri esittelee luonnekuvaansa.

Kirjoittaja on rauhassa. Hän voi pysäyttää, kun teksti ei etene toivotusti. Hän voi korjata, heti tai myöhemmin. Hän voi antaa toisten lukea tekstin vasta kun on varma, että haluaa heidän lukevan sen.

Puhujan on puhuttava siitä riippumatta, mihin ajatukset, sanat ja tilanne häntä kuljettavat. Syteen tai saveen,

niin loppuun saakka. Yleisö ei tiedä ohjaavansa puhetta, vaikka tekee niin. Puhuja ei voi keskeyttää, korjata jo sanottua, aloittaa alusta.

Jälkeen jää paitsi helpotus, että puhe on ohi, myös katumus, mitä tuli sanottua, ja häpeä, miten alasti oli yleisön edessä.

Puhuja tuottaa puhetta reaaliaikaisesti. Hänen tuotostaan arvioidaan sitä mukaa kuin sitä tulee. Mitä tekstille tehdäänkin, tekijä on jo kaukana, kun se sille tehdään. Kun hänen tuotostaan arvioidaan, hän on näkymätön ja koskematon.

Ortodokseille, oikeauskoisille, toiset olivat väärauskoisia.

Muslimille, uskoville, toiset olivat uskottomia.

Sisäpiirin uskoville toiset ovat nimi- ja tapakristittyjä.

Vähättelyn poistamiseksi otettiin käyttöön synonyymi rivikristitty.

Fundamentalisteille toisin uskovat ovat ateisteja.

Lempeille prelaateille ei-uskovat ovat uskon etsijöitä tai uskovia tietämättään.

Itsensä puolustaminen ja toisen syyttäminen ovat arvottomia jo siksi, että ne ovat automaattisia tekoja, lähes refleksejä. Niiden helppous tulee siitä, että mieli koko ajan tuottaa niitä. Ne pääsevät ilmoille, kun suunsa avaa.

Sanoit tuntevasi syyllisyyttä, kuin olisit tarjonnut hyvitystä. Mutta et pyytänyt anteeksi.

Minulle ei ole hyötyä vaan haittaa sinun syyllisyydestäsi.

Syyllisyyttä voi tuntea ja joutuu tuntemaan. Se ja sen laukaisseet väärät teot on tunnistettava. Mutta sitä ei kannata kuuluttaa, se on käsiteltävä itse.

Kolminaisuuden teologiaa lukiessa

Keksiessään ja kehitellessään monipersonahäiriön taudinkuvan, keskenään keskustelevine persoonineen, psykiatreilla oli valmis malli, jolle rakentaa, riippumatta siitä käyttivätkö he sitä vai eivät.

Jumala ilmoitti rakkautensa. Ihmiset, jotka ottivat sen vastaan, kirjoittivat tuhat sivua teologiaa, joka lisää edellytykset ja menetelmät, vaiheet ja järjestyksen, varaukset ja poikkeukset.

Erilaiset näkemykset näistä, vertailu ja väittely, tuotti miljoona sivua teologiaa.

Jumala nauroi:

Minä rakastan, te ette pysty ottamaan sitä vastaan.

Minä rakastan, mitä siihen lisäätte, on pahasta.

Ikävä ihmistä, vai Jumalaa?

En erota. Kuinka voisinkaan, kun ihminen luotiin Jumalan kuvaksi, ja Jumala tuli ihmiseksi, jossa ei Jumalaa nähty.

Muoin sanottiin: Häpeä!

Nyt meillä on myötähäpeä. Se saatiin kun häpeämiskäskyn liitettiin empatia, ja kun häpeämisen tilalle tuli häpeämättömyys.

Myötähäpeä on myötätunnon laji.

Sen ääneen sanominen on häpäisemisen laji.

Koska joka tapauksessa kerskumme, aina ja kaikkialla, saattaisi suora, avoin kerskunta olla pienempi paha. Jokainen kuulisi heti, mitä se on, ja rangaistukset seuraisivat saman tien. Omakehua ei tarvitsisi kääriä hatarien tosiasioiden verhoihin. Kuulijoiden ei tarvitsisi kaivella ja tunnistaa vaimennettua, kätkettyä, rakosista välkkyvää itserakkautta.

Kerskunnan täyskieltoa, vaatimattomuutta, ei koskaan saada toimimaan. Kerskunnan negatiivikuvana se on kerskuntaa edelleen.

Pieni vitsikkyys helpottaa suuria tunnustuksia. Se on taito, jonka lapsetkin osaavat.

Tyttäreni sanoi: »Sinä olet minun lempi-isäni.»

Minun kuului vastata: »Keitä ja missä ne muut ovat?»

Merete Mazzarella kirjoittaa teoksessaan *Ainoat todelliset asiat* avomiehestään, joka on filosofian professori emeritus:

»Hän osaa silittää.

Silitystaito tekee minuun suuremman vaikutuksen kuin hänen taitonsa filosofoida.»

Sukupuolten tasa-arvoa voi tutkia tällaisten arvotusten vastapeilauksilla. Jos mies kirjoittaisi vastaavan avovaimostaan, joka on pohjoismaisen kirjallisuuden professori emerita, hän olisi törkeä sovinisti.

Koska silitystaitoinen mies on astunut ulos rooli-vankilastaan ja opetellut perinteisen naistentaidon, vasta-peilausta täytyy hiukan sovittaa:

»Hän osaa koota laatikossa tulevat huonekalut / tehdä kodin sähkötyöt / korjata polkupyöriä.

Se on taito, joka tekee minuun suuremman vaikutuksen kuin hänen taitonsa analysoida ja tulkita kirjallisuutta.»

Edellisessä teoksessaan *Matkalla puoleen hintaan* Mazzarella haltioituu äkkiä puhjenneesta taidostaan käyttää ruuvimeisseliä sängyn purkamisessa ja kokoamisessa.

Hänen avomiehensä ei voisi kirjoittaa hänestä:

»Se on taito, joka tekee minuun suuremman vaikutuksen kuin hänen taitonsa analysoida ja tulkita kirjallisuutta.»

Mies on historiallisesti jalustalla, jolle on itse itsensä nostanut. Siksi on tuntuvinaan oikealta hänet siltä pudottaa. Nainen on historiallisesti tikkaiden juurella. Siksi tuntuu väärältä hänet sinne palauttaa.

Läheltä katsovasta tulee osapuoli. Hän saa vastapuolen.

Kaukaa katsova ei ole kumpaakaan, mutta näkee molemmat.

Yliopisto siirsi minut ensi polven lukeneistoon. Olin suojaton saamalleni opetukselle, ei ollut taustaa, johon suhteuttaa ja jolla suhteellistaa. Otin todesta, mitä opetettiin.

Opin ettei taiteen merkitys ole sen herättämässä tunne-reaktiossa. Oppisana oli tunneharha (*affective fallacy*).

Nyt romaanin palkitseminen perustellaan sillä, että se on »vaikuttavaa, pysähdyttävä, koskettava».

Onnellisempi olisin, jos olisin oppimani unohtanut; en ole.

Niin hulluksi yliopisto ei minua tehnyt, että olisin palkintojuhlassa oikaissut virheen; vain niin hulluksi, että oikaisen sen tässä.

Muiden perusteluiden poistuttua tunteisiin vetoaminen on kivunnut tikkaiden ylimmälle puolalle.

Se harha, jota nyt täytyisi julistaa, on rahaharha (*financial fallacy*): taiteen merkitys ei ole sen tuottamassa taloudellisessa arvossa.

Syksyllä 2013 Finlandia-palkinnon ehdolle asetetuista kuudesta romaanista kaksi liittyi aiheiltaan Venäjän historiaan. Hyvissä ajoin ennen palkinnon myöntämistä ilmapiiri oli sakeana aavistusta, että vain toinen niistä voi voittaa. Niin kävikin: palkinnon sai Riikka Pelon romaani runoilija Marina Tsvetajevasta ja hänen tyttärestään. Finlandian ulkopuolellakin moni kirjoitti venäläisistä aiheista: saman syksyn romaaneista esimerkiksi Laila Hirvisaari (*Katariina Suuri*) ja Hannu Mäkelä (*Pushkinin enkeli*).

Tässä trendissä väistetään suunnat etelään ja länteen, ja omaan historiaamme. Me olemme integroituneet länteen poliittisesti, taloudellisesti ja jopa sotilaallisesti, mutta kulttuurisesti katsomme itään.

Yksi syy lienee puhtaasti esteettinen. Venäjän historia tarjoaa väkevämmin draamallisia aiheita. Me katsellemme niitä turva-Suomesta kuin myrskyä rannalta. Toinen syy saattaa olla eräänlainen taistolaiskrapula. Kun sosialistinen utopia epäonnistui, monet alkoivat tuntea, että venäläiset silti kokijoina ja kärsijöinä ylittävät muut kansat. Tämän näkökulman siirron jälkeen voidaan jatkaa katseen suuntaamista itään. Kolmas ja paras syy on, että Venäjä on meidän kohtalovaltakuntamme. Sen tunteminen ja harrastaminen on perusteltua jo itsesuojelullisista syistä.

Kun itseään hiukan suhteellistaa ja suhteuttaa, alentaa ja vähättelee, muut sanovat että osoittaa *itseironian* taitoa tai tajua.

Ei sen tarvitse sitä olla, voi se olla silkkaa realismia-kin. On silti helppo ymmärtää, mitä termillä tarkoitetaan. Sitä että itsen rakastaminen on ihmismielen liikkumaton kiintopiste. Mikä puheissa siitä eroaa, on sen kanssa ironisessa suhteessa. Näin halutaan uskoa, että väistettäisiin se epämurkava vaihtoehto, että puhujan minuus horjuu, varmuus pettää, todellisuuden taju murtautuu egon ihannoinnin tilalle.

Mitä auttaa oppi, että olemme täällä toisiamme varten, kun aika huutaa vastaan: itseämme varten me täällä olemme.

T. S. Eliot kutsui kirjoittamista »hyökkäykseksi tuntemattomaan». Kun lukija tulee perässä, reitti on jo raivattu. Mitä kauemmin kirjailija kirjoittaa Eliotin ehdon täyttäen, sitä suuremman määrän tuntemattonta hän muuttaa tunnetuksi, ja sitä syvemmälle tuntemattomaan hän joutuu. Pitkän uran viimeisten teosten pitäisi olla tuntemattoman tuntemattomuutta, sen äärimmäistä reunaa.

Lähdet turistiksi. Ostat turistioppaan. Et mene paikkaan, jota opas moittii turistiseksi (*touristy*). Se ylistää toisia, jotka eivät sitä ole. Se johdattaa turistit ihailemaan nähtävyyksiä, joita turistit eivät ole ihailemassa.

»Mikään ei oo maailmassa muuttumatonta.»

Totta puhut, Brecht, vaikkei se totuus sinua tarvinnut.

Laulu alkoi soida päässäni, kun vastaan ajoi valkoinen farmariauto, jonka lokasuojalla liehui sinivalkoinen lippu.

Oli katsottava sisään sivuikkunoista. Ruumisarkku siellä oli.

Niin ihailtu kuin kultainen sääntö onkin, siinä on heikko kohta. Toinen ei välttämättä halua, että hänelle tehdään se, mikä sinä haluat tehtävän itsellesi.

Lähimmäistä on rakastettava niin kuin hän rakastaa itseään.

A nautti suuresti kylpylälomista. Hän kiitti B:tä arvokkaista palveluksista lahjoittamalla tälle sellaisen. B palautti lahjakortin sillä verukkeella, ettei töiltään ehtinyt. Todellinen syy, jonka hän ilmaisi lähimmilleen, oli kylpylöiden inhoaminen. Kuin viikon vankeustuomio, hän tuhahti.

Kultaisen säännön »samoin» on tulkittava yleisellä, universaalisella tasolla. Jokainen haluaa huolenpitoa, hyväksyntää, rakkautta. Harvinaisia poikkeuksia lukuun ottamatta me ilahdumme, jos niitä saamme. Sitä enemmän, koska podemme niiden kroonista vajausta.

»Hopeinen sääntö» on harvinainen sana, olen lukenut siitä vain kerran. Se on sen oivaltamista, että toinen voi haluta muuta, jopa vastakkaista, kuin minä. Kyky jolla sen tiedän on empatia.

Älä tarjoa seuraa sille, joka kaipaa yksinäisyyttä.

Hopeinen sääntö on kultaistakin perustavampi. Se tunnustaa yksilöllisyyden, kun kultainen vain yleisen ihmisluonnon. Siksi se ansaitsisi uudelleen nimeämisen timanttiseksi säännöksi.

»Kysy päivän mittaan pään läpi menevistä ajatuksista,
onko joukossa joku, joka tekee sinne ensi vierailun.
Jos on, kohtele sitä hyvin, pyydä viipymään, tarjoa parasta.
Ja pane visusti talteen.»

Rautasydän on Markku Envallin viides fragmenttikokoelma. Envallin syvämielinen proosa on tarkkaa, lempeän itseironista ja aina liikkeissään arvaamatonta. Teoksen aiheet risteilevät kolminaisuuden teologiasta parturikäynnin keskusteluihin.

MARKKU ENVALL (s. 1944) on monipuolinen kirjailija, jonka laajaan tuotantoon kuuluu aforismeja, esseitä, runoja, fragmentteja ja yksi romaani. Hän voitti Finlandia-palkinnon vuonna 1990 teoksellaan *Samurai nukkuu*.



www.wsoy.fi

84.2

ISBN 978-951-0-47663-5

PÄÄLLYKSEN KUVA PERTTI NISONEN • PÄÄLLYS MARTTI RUOKONEN